

Professzió elméletek a szociális munka kontextusában

Balogh Erzsébet

főiskolai tanársegéd, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, Szociális és Társadalomtudományi Intézet, 4400 Nyíregyháza, Sóstói út 2-4.

INFO

Erzsébet Balogh
balogh.erzsebet@foh.unideb.hu

Keywords

profession,
professionalization,
social work profession

ABSTRACT

Profession theories in the context of social work. In this study the professional theories are going to be presented in connection with social work. We interpret those theories which can be applied to social work as a profession. According to the theories of social theories, social work is linked to social integration and social exclusion. The process of professionalization, on which social work has gone through too, is going to be outlined in the presentation of subsequent theories. That personality stands at the center of the newer theories which is learned by the representative during the professional socialization. After the new interpretations of the profession theories we describe the models of social work profession. Finally, we deal with the definition of social work. It is necessary to train professionals, who through the continuous development of their knowledge are able to efficiently apply their acquired knowledge in dealing with problems in practise. There is also a need for wider public awareness and recognition of this profession.

Kulcsszavak

professzió,
professzionizáció,
szociális munka szakma

Absztrakt: Tanulmányunkban arra törekszünk, hogy a professzió elméletek vizsgálatával bemutassuk a szociális munkát, mint szakmát. A szociális munka fogalmának bemutatása előtt rátérünk azoknak az elméleteknek az értelmezésére, amelyeket a szociális munkára, mint szakmára alkalmazhatunk. A társadalomelméletekből kiinduló elméletek értelmében a szociális munka a társadalmi integrációhoz és a társadalmi kirekesztéshez kapcsolható. A professzionizálódás folyamatát – amelyen a szociális munka is keresztülment - az ezt követő elméletek bemutatása során vázoljuk fel. Az újabb elméletek középpontjában az az egyedi személyiség áll, melyet a szakma képviselője a szakmai szocializáció során sajátít el. Többek között ezért is tartjuk fontosnak a szociális munkás képzések további vizsgálatát, hogy mit tud nyújtani ezen a területen. Felsőoktatási kereteken belül van-e lehetőség

olyan szakemberek képzésre, akik tudásuk folyamatos fejlesztésével a gyakorlatban felmerült problémák kezelésében, megoldásában hatékonyan tudják azt alkalmazni? Szükség van erre a szakma szélesebb társadalmi ismertsége és elismertsége érdekében is.

Bevezetés

Egy előző tanulmányunkban (Balogh és R. Fedor 2015) felvázoltuk, hogy milyen hosszú és néhol göröngyös utat járt be a szociális munkás képzés, míg eljutott a mai felsőoktatási képzési formáig. A felsőoktatás keretein belül megvalósuló képzések csak az 1989-es rendszerváltozást követően indulhattak el, a második világháborút megelőzően csak tanfolyami formában valósultak meg, ahol kiemelt szerepet kapott a gyakorlati készségek elsajátítása. Ezután egy hosszú szünet következett, majd a szociális képzések szakmai tartalmának, struktúrájának, szakmai identitásának kialakítása Sopronban történt meg.

Az akkori szociális munkás képzés legfontosabb kérdéseiben foglaltak állást Sopronban. A képzés viszonyítási alapjának, képzési-identitási pontjának, filozófiai alapjának tekinthető az akkori szakmai, közös konszenzus. A képzések erősen akadémikusra sikerültek, az elmélet és a gyakorlat igen erős szétválása mellett. 2006-ot követően régi-új szakmai követelmények fogalmazódtak meg a szociális munkás képzést illetően. A kompetencia alapú képzésre való áttéréssel lehetőséggé vált a szakmai problémákra koncentrálnó tananyagok térhódítása, annak érdekében, hogy a hallgatók a gyakorlatok folyamán eredményesebben és gyorsabban tudják integrálni az elméletet a gyakorlattal, illetve a gyakorlatot az elmélettel (Budai 2010). Összességében megállapítottuk, hogy a képzésnek a szociális szakma fejlődésével együtt való fejlődésére van szükség ahhoz, hogy a globalizálódott, állandóan változásban lévő szociálpolitikai kihívásoknak meg tudjon felelni mind maga a szociális munka szakma, mind maga a szociális munkás képzés is.

Jelen tanulmányunkban a professzióra¹ vonatkozó elméletek összefoglalására teszünk kísérletet, hogy későbbi kutatásunkba feltárhassuk a szociális munkás szakma, a szociális munkás képzés ezen definícióknak való megfelelését, megfeleltetését. Arra keressük a választ, hogy mi az, amivel megkülönböztethetjük a professziókat egyéb foglalkozásoktól, milyen jellegzetességekkel írhatóak le azok. Milyen funkciókat tölt be egy társadalomban, leírható-e strukturálisan? Milyen jellemzői lehetnek/vannak a szociális munkának. Kutatásunk későbbi tárgyát képezi, hogy mindezekhez hogyan lehet hozzájárulni a felsőoktatásban folytatott képzésekkel. A professzióra vonatkozó nagyszámú – főként angolszász – irodalomból megpróbáljuk a témánk szempontjából releváns elméletek felvázolni.

¹ Jelen tanulmányunkban a professziót, mint „hivatást” értjük.

Társadalomelméletekből kiinduló professzió elméletek

Már a szociológia klasszikusai (pl.: Marx, Weber, Durkheim) is központi kérdésként kezelték a munkával, a munka sajátosságaival, a szakmává szerveződéssel történő foglalkozást. Ezen munkák részletezése nem képezi tárgyát dolgozatunknak, elsősorban a professzió elméletekre koncentrálunk.

Szociológiai vonatkozásban a professzióknak, mint kategóriának két egymással szembenálló társadalomszemléleti megközelítésével találkozhatunk. Az egyik értelmezés képviselői a marxi elméletet tekintik kiindulási alapnak, mint paradigmára teszik le voksukat, míg a másik Parsons társadalomelméletéből indulnak ki. A marxi paradigma értelmében a professzió nem jelent mást, mint az olyan érdekcsoportok megjelenését, amelyek azért szerveződnek meg, hogy magas jövedelmet, különböző privilégiumokat birtokoljanak, kizárólagos monopóliumot szerezzenek egy bizonyos tevékenység felett, és kontrollálni tudják az ehhez való hozzájutást, akár a professzió gyakorlását lehetővé tevő egyetemi, felsőoktatási képzést is. Ezt a teóriát képviselők magukra az embercsoportokra alapoznak, a professziókban monopolizált privilégiumokra törő és azokat védő, zárt foglalkozási csoportokat határoznak meg (Pokol 2004).

Durkheim (1986) – a szakmai közösségek közjó szolgálatba való állítását helyezte a középpontba, amely a közösséget szolgálva önzetlen, altruista etikán alapszik - Weber (1982) pedig – a hivatásokat egyben hivatásrendeknek is tekintette, olyan értelemben, hogy a foglalkozásnak kijáró megbecsülésnek a rendi helyzet az alapja - gondolataira épít a professzió elméletek egyik meghatározó képviselője Parsons.

Parsons (1968) azt képviselte, hogy a (modern) nyugati társadalmak szerkezete az ember által végzett a munkára épül. Megközelítésében a szakma a tradicionális közösség ellentéte. A szakmák jellemzőire a kulturális minta, értékorientáció, cselekvési racionalitás és társadalmi szerep leírására alkalmas mintaváltozót határozott meg. Az általa definiált mintaváltozók:

- Én-irányultság - közösség-irányultság: a szakma szempontjából az életre szóló kötelességérzésen van a hangsúly. Logikája: a tett jutalma önmagában van.
- Univerzalitás - partikularizmus: a szakma képviselője döntését univerzális tudományos alapon hozza meg. Az univerzalitás nem státusz alapon határozódik meg, hanem egy objektívan leírható állapot alapján.
- Funkcionális specifitás - funkcionális diffúzitás: a szakma művelőjének befolyása, tekintélye csak az általa képviselt szakterületre vonatkozik, a kliens iránt csak szakmai területeken, értelemben érdeklődik.
- Affektivitás - affektív semlegesség: az affektív semlegesség nem más, mint az, hogy mindenfajta érzelmet kizárva a szakma képviselője nem a hozzá forduló személyt, hanem az általa nyújtott szolgáltatás iránti szükségletet nézi.

Parsons nevéhez kapcsolódik a szakmák strukturalista-funkcionalista paradigmájának megalkotása. A parsonsi megközelítésben a professziók olyan mögöttes tudományterületek összefonódásával jönnek létre, amelyek a magasabb társadalmi fejlődés szint-

jén az egyes funkcionális tevékenységeknek köszönhetőek. Az összefonódás egy sajátos struktúrát termel ki, mely magába foglalja a rekrutációt², a szocializációt és a motivációt is (Fónai 1998, Fónai és Fábián 1999, Fónai, Kiss és Fábián 2001, Fónai, Patyán és Szoboszlai 2001, Nagy 2008, 2009).

Pokol Béla Parsons elméletét továbbgondolva, azokat Niklas Luhmann társadalmi alrendszerekre vonatkozó elemzéseivel – főként a professziók szerveződését érintő támpontokat kiemelve – ütköztetve vezetett be új nézőpontot a professzió kutatásokba. Egységes professzionális területnek tartja a tudományt, és azt mondja, hogy a professzionális intézményrendszerek annak hatására alakulnak ki, hogy a modernitás kibontakozásának folyamatában a társadalmi alrendszerek differenciálódnak és elhatárolódnak egymástól. A különböző alrendszereket egy bináris kód köré szerveződés határol el, vagy máshogy megfogalmazva egy univerzális értékduál köré való szerveződés tud lehatárolni. Ezeknek az értékduáloknak a feltárása a legtöbb esetben nem okoz elméleti problémát, pl.: a tudomány esetében az igaz/hamis, a gazdaságnál a rentábilis/nem rentábilis, a jognál a jogos/jogtalan, a művészet esetében a szép/csúnya, univerzális értékduálók működése könnyen lokalizálható. Meglátása szerint bármilyen tevékenységre megfigyelhető egy szervezeti rendszerképződés, és valamennyi tevékenységmezőben kialakítható egy formális szervezet, de professzionális intézményrendszer csak ott tud létrejönni ahol önálló értékelési dimenziót tudott kialakítani egy bináris kód. Az adott dimenzióban olyan mechanizmusok jöttek létre, amelyek alkalmasak az egész tevékenységi rendszerben a résztvevők értékelésére, jutalmazására (Pokol 2004, Nagy 2008, 2009). Neveléstudományi szempontból is figyelemre méltó megállapításra jut, ugyanis az oktatási rendszer vizsgálatánál nem talált központi értékduált. A tömegessé és többszintűvé bővült oktatási rendszerben számos értékelési rendszert figyelt meg, de olyan univerzális értékduált nem, amely maga köré szervezné az oktatási tevékenységet folytatók rekrutációját, kizselektálását, szocializációját, motivációját. Az oktatás alrendszerében nem talált olyan értékduált, amely az oktatottak és az oktatást folytatók jutalmazási, szankcionálási mechanizmusai köré szerveződött volna. Úgy találta, hogy az oktatási rendszer külső értékduálók benyomulásával látja el tevékenységét. Ilyen pl.: az oktatási rendszer csúcának tekinthető egyetemi szinten megvalósuló tudomány értékelési mechanizmus – rangsorok -, vagy az oktatási piac, ahol a gazdasági rentábilis/nem rentábilis szempont is támpontot nyújt az oktatási rendszer egészében ható értékeléseknek. Ez adhat magyarázatot az oktatási alrendszer erőteljes szervezeti – hierarchikus kiépültségére. Ugyanakkor a veszélye abban áll, hogy sérülékenyek lehetnek az oktatási rendszeren belül kialakult alrendszerek autonómiája, ami akár gátja lehet a professzionalitás magasabb szintű elérésének (Pokol 2004).

Témánk szempontjából egy további releváns elmélet Etzioni (1964) tézise a „semi-profession”-ról. Véleménye szerint a semi-professziók eltérő társadalmi funkciókkal, eltérő súlyú társadalmi felelősséggel rendelkeznek, éppen ezért eltérő társadalmi státuszra tesznek szert. Értelmezésében a semi-professziókra a következők a legjellemzőbbek: más professziókhoz viszonyítva rövidebb történetiséggel rendelkeznek, a szakmai képzés rövidebb idejű, a specializált tudásnak kevesebb a

² A rekrutációt nevelésszociológiai értelemben használjuk. E szerint a rekrutáció az oktatásba bekerülő diákok társadalmi, kulturális környezetének jellemzőit jelenti.

súlya, nem a tudás teremtésére, inkább a tudás kommunikációjára helyeződik a hangsúly, viszonylag gyenge a szakmai autonómia. Erőteljesebb külső kontroll jellemezi a szakma képviselőinek alkalmazotti státusa miatt társadalmi legitimitása bizonytalanabb. Mivel szerinte a professziók kizárólag férfi privilégiumok, a semi-professziók képviselői között női túlsúly figyelhető meg, amelyek jellegükénél fogva a női mentalitáshoz állnak közel az adminisztrációs kontroll és az alkalmazotti státuszhoz való jobb alkalmazkodási képességek következtében.³ Ebben az értelemben a szociálist munkás szakma akár be is sorolható Etzioni semi-professzió kategóriájába, ugyanúgy, mint a Friedson által megalkotott paraprofessziók körébe. Friedson (1973) vizsgálatai kiterjedtek a szakmák közötti hatalmi viszonyok felmérésére is. Az egyes szakmák közötti autonómia küzdelemről azt mondja, hogy amelyik foglalkozás elnyeri a professzió státust, az képes más foglalkozásokat illegitimmé nyilvánítani. Parsonshoz hasonlóan főként az egészségügyi szakmákat vizsgálva egyik fő megállapítása – Etzioni elméletéhez hasonlóan - hogy azokban a szakmákban, ahol a törődést, gondoskodást állítják tevékenységük középpontjába többségében női részvétel figyelhető meg (Fónai, Kiss és Fábíán 2001).

Nagy (2008, 2009) Etzioni nézetét sarkítva úgy fogalmazza meg a professziók és a semi-professziók közötti különbséget, hogy az „igazi” professziók képviselői élet és halál urai, míg a semi-professziók tevékenységei általánosan az intim szférát kevésbé érintik. A nők körében tapasztalható erősebb semi-professzió jelenlét a társadalmi és nemi szerepekkel összefüggő munka/magánélet konfliktusára vezethető vissza. Különösen igaz ez bizonyos családi - és életkori ciklusokban, mint például a gyermekvállalás, kisgyermeknevelés időszaka (R. Fedor és Hajnal 2014, R. Fedor és Toldi 2017). Ugyanakkor (Nagy 2009) alaposabban vizsgálva az „intimitás”, az élet-halál kérdéskörét igen fontos megállapításra jut. *„Pusztán biológiai aspektusból értelmezve helytállónak tűnik az orvos életmentő szerepe, vagy a halálbüntetést kiszabó bíró jelentősége, azonban a felkészületlen, a szakma etikai szabályait nem tisztelő, személyiségében, készségeiben alkalmatlan személy (legyen akár szociális munkás, akár pedagógus) olyan sérüléseket (pl. negatív énkép, önbizalomhiány stb.) okozhat a klienseiben, amelyek mentális értelemben hosszú időre életképtelenné tehetik őket. Ez azért is veszélyes, mert ezek nagyon nehezen megragadható és csak nagy nehézségek árán vagy egyáltalán nem visszafordítható folyamatok, amelyben szinte semmilyen jogorvoslatra nincs lehetőség; sem műhiba perre, sem fellebbezésre”* (Nagy 2009:92-93).

Összegzéséként megállapítható, hogy ezen elméletek megalkotói a munka funkcionális megosztása, a strukturális differenciálódás vonala mentén határozták meg definícióikat. A társadalom természete és a szakmák jellegzetességei között természetesen kialakult társadalmi és biológiai megfelelés található, a professziók közmegegyezően alapulnak, azok felhasználása a közjó érdekében történik. Ebben az értelemben

³ A férfi előny a magasán kvalifikált társadalmi csoportok munkaszervezeti hierarchiában elfoglalt pozíciójában is tetten érhető. A friss-diplomások körében elvégzett felmérés eredményei szerint a nők aránya alacsonyabb a vezetői szinteken és magasabb körökben a képzettség és a ténylegesen ellátott munka illeszkedésének hiánya (R. Fedor és Fónai 2017)

a szociális munka a társadalmi integrációhoz és a társadalmi kirekesztéshez kapcsolható. Ezek az elméletek viszont még nem engednek betekintést a professzionalizáció folyamatába.

A professziók megkülönböztető jegyeit leíró elméletek

Azokat az elméleteket, amelyek a szakmákat azok jellegzetességein keresztül mutatja be Kleisz (2002) attribútum modelleknek nevezte el, és a következőképpen csoportosította:

- az első csoportba azok az elméletek sorolhatóak, amelyek bemutatják az adott szakma egyedi, arra érvényes, elméleti kapcsolat nélküli kritériumrendszerét (attribútum listás modell),
- a második csoportba sorolhatóak azok a megközelítések, amelyek a különböző társadalmi funkciókhoz kapcsolódóan általánosan megfogalmazott szakmakereket határoznak meg (szekvenciális modell).

A szakmák egyedi jellemzőinek szintetizálásának legismertebb képviselője Millerson. Millerson (1968, idézi: Formádi 2009) 21 modell részletes vizsgálatán keresztül kiemelte azt a legfontosabb 13 jellemzőt, amelyek legalább 2 modellenél jelentkeznek:

- a szakmai szervezetek szervezik és képviselik a szakmát (13 modell)
- a szakmai „becsületét” biztosítja etikai kódex (13 modell)
- elméleti tudáson alapulnak a szakmai ismeretek (12 modell)
- formalist képzést igényel a szakma ismereteinek elsajátítása (9 modell)
- a tudás bizonyítása vizsgakötelezettségen keresztül történik (8 modell)
- a közjót szolgálja a szakma (8 modell)
- mások problémáinak megoldására a szakma képviselője felelősséget vállal (5 modell)
- a közjó szempontjából nélkülözhetetlenek a szakma által nyújtott szolgáltatások (2 modell)
- a szakmai tevékenység engedélyhez kötött (2 modell)
- a szakmát képviselők függetlenek (2 modell)
- bizalmi viszony áll fenn a szakma képviselője és a hozzá forduló között (2 modell)
- elfogulatlanul, semlegesesen, részlelhajlás nélkül látja el a szakértő a tevékenységét (2 modell)
- a szakma képviselője munkáját szakértői díj ellenében végzi (2 modell).

Hans Albert Hesse (1968, idézi: Nagy 2008, 2009) komparatív vizsgálatán keresztül is meghatározta az általa talált egy szakmát meghatározó legfőbb kritériumokat. Elsőként Millersonhoz hasonlóan minden foglalkozást összegyűjtött amelyet ő szakmának ítélt meg (beleértette a semi-rofessziókat is). Ő 20 szerző munkáját ütköztette és 18 szakmai ismertetőjegyet különböztetett meg.

- A legtöbben megtalálható jellemzők: hosszantartó, tudományos szakképzésen alapul a jellemezően nem fizikai tevékenység végzése. A szakmai eljárásokat általában elfogadott viselkedési normák szabályozzák, amelyek betartását szakmai szervezet, vagy a kollégák felügyelik. A szakma képviselői olyan szervezetbe tömörülnek, amelynek felügyeleti és szabályozási és foglalkozásengedélyezési joga van. A professzionálisan ellátott tevékenység nem csupán a kliens jóllétét, hanem a közjót is szolgálja.
- Legkevesebb négy, de legfeljebb hét szerző munkájában megjelenő jellemzők: nem önérdek vezérelt a tevékenység végzése, hanem inkább az altruista motivációjú. Széleskörű autonómiával rendelkező szakértőnek vannak elismerve a tevékenységet végzők.
- A legritkábban megtalálható kritériumjegyek: Nem standardizálható a szakmai tevékenység, annak végzése absztrakt tudásbeli alkalmazást igényel. Magas a társadalmi presztízse a foglalkozáshoz tartozóknak. Meghatározott díj ellenében végzik a tevékenységüket. Gyakori az állam által való regisztrálás, állami engedélyezés alapján végzik tevékenységüket a szakmához tartozók. A szakmáknak pontosan megfogalmazható, elhatárolt területei vannak Biztosított a tevékenységet végzők karrierépítési lehetősége. A siker mérése nem elsősorban a jövedelemtől függ, annak fokmérése nem a jövedelemben realizálódik, hanem a tudományos fokozattól és egyéb tényezőktől.

Carr Sanders és Wilson (1933 idézi: Formádi 2009) 24 foglalkozási csoportot azonosítottak, amelyekben a szakmák közös jellemzői a következők voltak:

- az adott szakma képviselői rendelkeznek szakmai szervezettel, szakmai szerveződésbe tömörültek,
- a szakmai tudást szakképzés keretében szerezték meg, a szakmába való lépés formai követelményekhez kötött (vizsgakövetelmény),
- a szakmai magatartás etikai kódexben rögzített,
- a szakma képviselői a szakmára jellemző magatartásokat, viselkedésmódokat, szakmai nyelvezetet alkalmaznak.

Ezekhez a modellekhez kapcsolható – már abban az értelemben, hogy pontosan meghatározott kritériumokat állít - Harold Wilensky (1958) modellje, aki a professzionalizáció fejlődési szakaszait, az egyes foglalkozások fejlődési modelljét írta le. A professzióvá válást, időbeli folyamatát szükségszerű, meghatározott fejlődési állomások egymásra épülésében látja. 18 olyan hivatás – amely között megjelent a szociális munka is - történetét hasonlította össze, amelyekről elegendő információt gyűjtött össze ahhoz, hogy kimutatható legyen a szakmák fejlődési folyamata. (A vizsgálatot az Amerikai Egyesült Államok értelmiségi szakmái között folytatta le.) Eredményeit táblázatba összesítve arra a megállapításra jutott, hogy a professzionalizáció menetében, fejlődési folyamatában tipikus egymás utániség figyelhető meg. Az általa megfigyelt sorrendiséget nem tartotta merevnek, ugyanakkor 5 fejlődési szakaszt tudott elkülöníteni, amelytől az általa összegyűjtött 126 adatból csupán 32 tért el.

Mindenképpen első lépésként valaki főfoglalkozásban elkezd végezni az adott tevékenységet. Egészségügyi példán vezeti le, hogy tulajdonképpen a betegeket valaki

mindig is ápolta, de önálló foglalkozás akkor lett, amikor azt a szervezeti feltételek lehetővé tették, vagy a kórházmenedzselést is a modern kórházak hívták életre, addig pedig valaki mindig igazgatta a kórházakat.

Felmerül az első szakmabeliek, vagy a szolgáltatást igénylők – vagy ritkább esetekben szakmai szervezetek – részéről a szakképzés igénye. Általában az első oktatók valamilyen mozgalom vezetői, vagy valamilyen új módszer alkalmazói köréből kerülnek ki. Az induló új képzések jellemzően egyetemi keretek között valósulnak meg, vagy ha nem akkor idővel egyetemi képzési jellegzetességeket öltenek (pl.: kutatás, felsőfokú oklevél). Kialakulnak az új tantestületek, akik elsősorban elméleti és nem gyakorlati szakemberek. A megvalósuló képzéseken való sikeres részvétel a szakmába való belépés alapfeltételévé válik.

A szakmai képzés kivívók és a képzéseken elsőként sikeresen túljutottak megalapítják az első hivatalos szakmai szervezeteket. Elkezdődnek az önmeghatározás kísérletei, a hivatás más néven nevezése (pl.: kórházigazgató - kórházmenedzser, riportter - újságíró, szegényügyi előadó - szociális munkás). Kialakulnak a szakterületeken belüli rangsorok. Wilensky azt mondja, hogy a rangsorok úgy alakulnak ki, hogy a hivatás öntudatos tevékenységvégezői meghatározzák az alapvető, fontos feladataikat, a többi feladatot pedig másra bízják. Példaként említi az orvos és a magasan szakképzett ápolók esetét, a szakképzett ápolók és a segédápolók esetét.⁴ Megjelennek a hivatások közötti konfliktusok. Az egyik oldalon ott lesznek azok aki tudásukat a hosszú évek gyakorlati munkáján keresztül szerezték, a másik oldalt a magasan képzett szakemberek képviselik. Ha nem szakmai testületek kezében van az üres álláshelyek betöltésének, illetve az állásokból való felmentések ellenőrzése a két csoport közötti ellentét tartóssá válik, mert a felvételnél nem mindig a friss diplomások tudása fog nagyobb súllyal érvényesülni. Nemcsak a szakán belüli konfliktusok jelennek meg, de felbukkannak a szakmák közti versengések is, jellemzően a humán területeken. A klinikai pszichológus vagy a pszichiáter végezze a terápiás kezeléseket? Az orvos vagy a természetgyógyász vagy az akupunktőr végezze a gyógyító tevékenységet? Wilensky azt mondja, hogy azért jelentkezik a humán területeken ez a versengés, mert ezeken a területeken egyrészt van még a tudománynak hová fejlődnie, másrészt ezeken a területeken a problémakezelés része a mindennapi tudásnak. Éppen ezért a laikusoknak nehezebb belátnia, hogy miért van itt szükség szakképzett tudásra, mikor a témához mindenki, a hétköznapi ember is ért.

A következő lépcsőfok a szakma területének, tevékenységének szabályozása törvényi szinten, általában ezt politikai agitáció révén érik el. A törvényi szabályozás két velejáró következménye: egyrészt jót tesz a szakma státuszának (az álláshelyek tekintetében versenykorlátozó), másrészt az állam kívülről rákényszeríti a szakmára a törvényes felügyeletet, így védve a laikusokat például a kuruzslóktól.

Végezetül megalkotásra kerül a szakma képviselőire nézve kötelezően betartandó etikai kódex.

Összefoglalva tehát jellegzetes folyamatként írható le a professzionalizáció. Minden professzió körülbelül azonos utat jár be, amikor is először kevesek elkezdik

⁴ Megfigyelhető ez a jelenség a pedagógusok és a szociális munkások körében is. Pedagógus – pedagógiai asszisztens, szociális munkás – szociális asszisztens, szociális munkás asszisztense.

a tevékenységet, majd kiharcolják, hogy felettük csak szakmabeliek ítélkezhesse-
nek. A következő állomás, amikor a szaktudás megteremtői és az ő követőik létre-
hozzák, kialakítják a képzés, és a tevékenység gyakorlásához szükséges sztenderde-
ket, majd ezek alapján megszervezik a szakképzés intézményét olyan módon, hogy
vagy egyből egyetemi képzés keretében történik az oktatás, vagy valamilyen felső-
oktatási intézménybe beolvadva szerveződik meg a képzés. A már kialakult oktatási
intézmények képviselői, az oktatók és a hallgatók hatékony szervezetet alakítanak
ki, szakmai szervezetekbe tömörülnek, először helyi szintűekben, később országos
hatáskörrel rendelkezőkben. A fejlődési folyamatot lezáró szakaszként a szakma
képviselői elérik, hogy törvény garantálja tudás monopóliumukat, végezetül pedig
megalkotják etikai kódexüket. A szociális munka végigmat mindezen a folyama-
ton, nemzetközi szinten és hazánkban is.

Az elméletek közös jellemzői, hogy részletesen leírják a professzió fogalom kereteit,
gyakorlatilag felvázolják a professzió „ideáltípusát”, nagy hangsúlyt helyezve a szakma
intézményesülésére, a szakmát képviselő szervezetekre, a szakképzett tudásra, a szak-
mai etikai kódexre, betekintést nyújtanak a professzionalizálódás folyamatára.

A professzió elméletek újabb értelemezései A deprofesszionalizációs elméletek

A szakmai határok elmosódására, a professzionalizáció eltérő szintjeire és a külön-
böző szinteken lévők szereplők vizsgálatára, a szakmává válás módozataira helyezik
a hangsúlyt a legújabb professzionalizációs elméletek. Ezek az elméletek vizsgálóda-
saik révén a professzionalizáció piacivá válásának, elüzletiesedésére hívják fel a fi-
gyelmet. Az attribútumok jellemzői mellett a professzionalizáció, a szakmaiság az
egyéni és intézményi sajátosságokban, a szakma tekintélyére a piac – a szolgáltatást
igénylő és a menedzsment – fog visszaigazolást adni. Ezek lesznek a
deprofesszionális⁵ modellek (Kleisz 2002, Formádi 2011), inkább a munkavégzés jel-
legére teszik a hangsúlyt, a szakmák vizsgálata során arra keresik a választ, hogy a
szakma képviselői milyen strukturális, foglalkozási, intézményi lépéseket tesznek a
kockázattársadalmi bizonytalanságok csökkentésére, hogyan tudják alkalmazni a gya-
korlatban a szakképzés által megszerzett tudásukat, hogyan tudják fenntartani a szak-
értőbe/szakmába vetett bizalmat.

Közéjük tartozik Evetts (2012), aki éppen a szociális munka – és az egészségügy –
példáján keresztül mutatja be, hogy a professzionalizációt egyre többen és egyre több-
ször használják szervezeti, intézményi és foglalkozási kontextusban egyaránt. Megfo-
galmazza a foglalkozási és szervezeti professzionalizáció modelljét.

⁵ a szakmai autonómia változásának, a társadalom intézményrendszeri belüli leépülésének
összessége, amely mögött társadalmi folyamatok állnak, elsősorban a jóléti állam reformja

Foglalkozási professzionalizáció („occupational professionalism”)	Szervezeti professzionalizáció („organizational professionalism”)
Az ellenőrzés szakértők/szakmabeliek által kontrollált. A szakmai etikai kódex kialakítását és ellenőrzését is szakmaszervezet végzi.	Ellenőrzésére a racionális – legális ellenőrzési rendszer jellemző.
Nagy a szakmabeliek önállósága, autonómiája.	Erős a menedzseri/vezetői kontroll. A döntéshozatal hierarchikusan felépített struktúrában történik.
A tevékenység végzésekor, a munkafolyamatoknál nagy jelentősége, szerepe van, mind a munkaadó oldaláról, mind a kliensek oldaláról.	A tevékenységek/eljárások szabványosítottak.
Nagy jelentősége van a szakmai identitásnak és a foglalkozási szocializációnak a szakmai képesítés mellett.	A tevékenységek végzése szakmai képesítéshez és elvárt képességekhez kötött.
Durkheim erkölcsi közösségről alkotott véleménye ismerhető fel benne.	Weber szervezet modelljéhez kapcsolható.

Forrás: Evetts, (2012) tanulmánya alapján, a szerző fordítása és szerkesztése

1. táblázat. Evetts professzionalizáció modellje.

A kettő közötti kapcsolatról azt mondja, hogy az egyéni szintű szakmai teljesítmény nagyban befolyásolja egy szervezet sikerességét, éppen ezért azoknak az egyéni beállítódások, stratégiák, munkamódszerek értelmezése és magyarázata szükséges, amelyekből egy szakma összeáll. Ezzel kapcsolatban azt vizsgálja, milyen változáson megy keresztül, hogyan alkalmazza a piaci viszonyok között a szakmák képviselői a megszerzett szakmai tudásukat, szakértői ismeretüket.

A szociális munka professzió modelljei

Végezetül, de nem utolsó sorban a különböző professzió elméletek vizsgálata során Sandra Jones és Richard Jones (2011) három modellt különböztetett meg a szociális munka professziójára vonatkozóan. Modelljeik a következők:

- Mesterséges modell: ez a modell a gyakorlatban a munkahelyzetekre létrejövő tapasztalatokra épül, ateoretikus, a tevékenységet végzők, egy szakértő melletti tanulási módszerek elsajátításán keresztül válnak szakemberekké.
- Technikai – szakértői modell: ebben a modellben a szociális munka egy tudományos eredményekkel megalapozott tevékenységként jelenik meg. Az elméletek kutatási eredményeken alapulnak, az ezekre épülő technikákkal dolgoznak a szakemberek.
- Reflektív modell: a középpontjába a gyakorlati tudás kerül. Az elméletek helyett a megszerzett tudás gyakorlaton belüli és azon kívüli reagálások, válaszok felépülésének jelentőségét hangsúlyozza. A gyakorlati kompetenciát pedig az egyedi bonyolult és értékdilemmákkal teli helyzetek szakavatott kezelésében jelöli meg.

Kozma (2007b) az utóbbi modellt kapcsolta össze a szociális munka radikális politikai értékmeghatározással – amely a középpontba az állampolgárok jogait állítja, és azt

teszi a szociális munkások feladatává, hogy a szociális szolgálatok elhasználóit képessé tegyék a környezetük érdekeinek megfelelő formálására. Szerinte ez a szociális munka teljesen új megközelítése, melyet Nigel Parton és Patrick O'Byrne (2006) nyomán konstruktív szociális munkaként nevezett meg.

Ezek az elméletek nem elsősorban a szakmákat megkülönböztető jegyeket és nem is a szakma funkcióit helyezik a középpontba, hanem a figyelem elsősorban a szakmát végzőre irányul. Gyakorlatilag feltételeznek valamilyen egyedi személyiséget, melyet a szakma képviselője a szakmai szocializáció során sajátíthat el, többek között ezért is nagy jelentőséggel bír, hogy mit nyújtanak ezen a területen a felsőfokú szakképzések. Felsőoktatási kereteken belül van-e lehetőség olyan szakemberek képzésére, akik tudásuk folyamatos fejlesztésével a gyakorlatban felmerült problémák kezelésében, megoldásában hatékonyan tudják azt alkalmazni?

Eva Johnsson és Kerstin Svensson (2005) tanulmányukban arra hívják fel a figyelmet, hogy annak ellenére, hogy számos európai országban a szociális munka felsőfokú végzettséget igénylő szakma lett, szakadék van az egyetemi szintű kutatás és a szociális munka mindennapi gyakorlata között. Amíg a gyakorlatban dolgozók munkájuk minél hatékonyabb végzéséhez próbálnak meg megoldásokat keresni, addig a kutatók a magyarázatra, megértésre törekednek. Máshogy értelmezik a gyakorlati és a tudományos elméletet a gyakorlati és az elméleti szakemberek.

A szociális munka fogalma

A szociális munka fogalmának meghatározása nem egyszerű feladat, mert nincs egy olyan definíció, amely általánosan, mindenki által elfogadottá vált volna. A fogalmi meghatározások a társadalmi változásokat követve folyamatosan változnak, a társadalomban betöltött funkciója alapján. Az elmúlt száz évben a modern társadalmakban létrejöttek a szociális biztonság szerteágazó intézményrendszerei, a jóléti professziók, - és így a szociális munka is - a kialakult intézményrendszer működtetésében kaptak nagy szerepet, és a mai értelemben vett hivatássá ez által váltak (Kozma 2007a). Cree (2003) szerint lehetetlen olyan meghatározást találni a szociális munkára, amit hajlandó mindenki elfogadni. Nem is várható el egyetértés a definíció meghatározásának tekintetében, mert a meghatározás elválaszthatatlan attól a társadalmi környezettől, amibe beágyazódik.

Az elméletek sokszínűségének bemutatását dolgozatunk terjedelmi kerete nem teszi lehetővé, csupán megpróbálunk egy kiindulópontot adni a szociális munka értelmezésére. A szociális munka társadalomban betöltött funkciója mentén lehet leginkább megközelíteni a fogalmakat. Dominelli (1996) a következőképpen osztja fel a szociális munka funkcióit:

- Terápiás: a probléma oka maga a segítségért forduló, tegyen ő saját maga érdekében. A szociális munka ebben nyújt támogatást. Ellátja a hozzá fordulókat tanácsokkal, terápiával, szakértelemmel.
- Fenntartói: veszélyt jelentenek a társadalomra a szociális problémák. A szolgáltatást igénylőnek a szociális munka a társadalom (állam) elvárásait tolmácsolja.

Ekkor a szociális munka kontrollál, rendszert konverzáló, elnyomó szerepet, funkciót tölt be.

- Integráló (emancipatórikus): a problémák okai a társadalmi egyenlőtlenségekben rejlenek. Ekkor a szociális munkát a jólét, mint központi érték vezérli. Tesz a társadalmi kirekesztődés ellen, elősegíti a társadalmi integrációt azoknál akik azt nem tudják elérni.

Payne (1997) a szociális munka három perspektívája értelmében csoportosítja az elméleteket.

- Terápiás nézetek: a szociális munka tevékenysége arra irányul, hogy a társadalomban az egyének, csoportok és közösségek számára biztosítsa a jólétet. A szociális munkás és a kliens folytonos interakcióban van egymással. A szociális munka ebben az értelemben változást elősegítő tevékenység.
- Szocialista – kollektivistista nézetek: a szociális munka arra törekszik, hogy a kedvezőtlen helyzetben élők nehézségeik leküzdése érdekében a társadalomban kölcsönös támogatást és kooperációt valósítson meg. A szociális munka lehetőséget ad a társadalom tagjainak, hogy részt vegyenek ebben a kooperációban, teszi mindezt olyan intézmények létrehozásával, ahol a kliens a tulajdonos és a kliens az intézmény fenntartásában is részt tud vállalni.
- Individualista – reformista nézetek: a középpontban a szociális munka egyes aspektusai kerülnek. Ezek között vannak az egyéneknek és a közösségeknek nyújtandó jóléti szolgáltatások.

A szakma, a szociális szakma egyik jellegzetessége a folyton változó professzió keretek, hiszen ezek a keretek a különböző társadalmi folyamatok, ideológiák, értékek változásával együtt változnak. Az egész világon azonosak a szakmai általános értékek, de az adott ország, vagy társadalom viszonyai, történelmi hagyománya, hagyatéka alakítja azokat. Nincs ez másképpen hazánkban sem. Magának a szakmának az etikai kódexe is a változásokat követve rögzíti a szociális munka meghatározását. 1995-ben olyan szakmai tevékenységként rögzíti, amely a munkát végző szakmai felelősségét meghatározó etikai elveken alapul. Államilag elismert oktatásra és szakmai gyakorlat végzése során elsajátítható készségekre és ismeretekre épül. Célja, hogy enyhítse, megelőzze, megakadályozza egyének, családok, csoportok és közösségek szenvedését és nélkülözését (3Sz 1995). Mindeközben a hazai felsőoktatásban elindult szociális képzésekben is kiemelt szerepet kapott a gyakorlati készségek elsajátítása. A képzések és a szakmai együtt formálódása egy megújult szakmai kódex elfogadását eredményezte. A 2000-ben elfogadott kódexben a fogalom és a cél nem változik, de már az került rögzítésre, hogy a szociális munka jogszabályban meghatározott képesítési követelmények alapján elsajátítható készségekre, ismeretekre, értékekre épül (3Sz 2000). A társadalmi és szakmai változásoknak megfelelően a szakma fejlődését elősegítő etikai alapelvek 2005-ben és 2011-ben újultak meg, a fogalom és cél változtatása nélkül. 2016-ban a Szociális Szakmai Szövetség Etikai Kollégiuma által átdolgozott Etikai Kódex Preambulumában a következőképpen jelenik meg a szociális munka meghatározása (A 2014-ben elfogadott új globális definíciónak megfelelően): „*A szociális munka olyan gyakorlat alapú szakma és tudományág, amely elősegíti a társadalmi változást és fejlődést, a társadalmi összetartozást, valamint az emberek hatalommal való felruházását és felszabadítását. A társadalmi igazságosság,*

az emberi jogok, a közös felelősségvállalás és a különbözőségek tiszteletének elvei központi helyet foglalnak el a szociális munkában. A humán és társadalomtudományok elméleteivel, valamint a helyi tudásokkal felvértezve a szociális munka embereket és rendszereket aktivizál, hogy választ adjon az élet kihívásaira és előmozdítsa a jóllétet” (3Sz 2016:1Preambulum). Ez a meghatározás tulajdonképpen nem jelent mást, minthogy a szociális munka, mint szakmában egyfajta kohézió van a tudomány és a gyakorlati tevékenység között. Másként fogalmazva összeolvasztja, elegyíti a tevékenységet és a tudományt, a professzionalitásra törekedve.

Kleisz (2015) véleménye szerint arra régi dilemmára, hogy a szociális munkának van-e olyan saját kognitív tudásbázisa, amely teljesíti a tudományos diszciplínák kritériumait, fel kell hagyni „az eddigi skizofréniával” (Kleisz 2015:77). Vannak akadémiai tudományok és léteznek professzionális diszciplínák. Az felsőoktatási intézményekben legitím helye van mindkettőnek. A professziók kombinációi a cselekvés és a tudományok művészetének.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete és az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága számtalanszor foglalkozott a szociális munkával. 1995-ben az Európai Tanács Miniszteri Bizottsága így fogalmazta meg a szociális munkát: „A szociális munka specifikus professzionális tevékenység, melynek célja az egyének, családok, csoportok és közösségek valamint az életük kereteit jelentő társadalmi környezet közötti jobb kölcsönös megfelelés elősegítése, és az egyének önbecsülésének valamint önmagukért viselt felelősségének fejlesztése a személyes lehetőségek, a személyközi kapcsolatok és a közösség által biztosított erőforrások felhasználásával.” 2001-ben ugyanez a Bizottság kissé változtatott a fogalmon: „a szociális munka az egyének, csoportok és közösségek szociális jólétét szolgálja, elősegíti a társadalmi kohéziót a változások idején, partneri viszonyban a szolgáltatások felhasználóival, a közösségekkel és más hivatások képviselőivel támogatja és védi a közösség veszélyeztetett tagjait. A személyes szerencsétlenség vagy a változás bizonyos embereket képtelenné tesz arra, hogy gondoskodjanak önmagukról. Vannak olyanok, akiknek szükségük van a gondoskodásra, támogatásra és védelemre. A szociális munkások ezekre a szükségletekre válaszolnak: alapvetően hozzájárulnak a társadalmi kohézió erősítéséhez, mind a megelőző munkán keresztül, mind pedig a szociális problémákra adott válaszuk által.....” (Európai Tanács 2002:11-13).

Az elméletek és megközelítések sokszínűsége ellenére 2004-ben az IASSW (Szociális Munkást Képző Iskolák Nemzetközi Egyesülete) és az IFSW (A Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége) megállapodott a szociális munka alábbi nemzetközi definíciójának elfogadásában: „A professzionális szociális munka elősegíti a társadalmi változásokat, a probléma megoldásokat az emberi kapcsolatokban, valamint segíti az „empowerment”-et; az emberi képességek felszabadítását és az emberek felhatalmazását arra, hogy cselekedjenek a jólét fokozása érdekében..... Az emberi jogok és a szociális igazságosság alapvető fontosságúak a szociális munkában” (Iskolaszövetség 2006:2).

Ez a két szervezet (IFSW és az IASSW) a 2004 – ben Adelaide-ben megrendezésre került világkonferenciáján fogadta el a szociális munka szakmai elvárásainak és a szociális munkás képző iskolák tevékenységére vonatkozó szempontjait, „A szociális munkás képzés globális alapelveit”, amely fejlesztési elvárásokat és irányelveket ha-

tároz meg (Global Standards for Social Work Education and Training) (Iskolaszövetség 2006), majd 2010-ben aszociális munka és a társadalmi fejlesztés globális cselekvési tervét (Global. Agenda for Social Work and Social Development).

A nemzetközi definíció is együtt változott a különböző társadalmi folyamatok, ideológiák, értékek változásával. Az első - 1982-ben IFSW (A Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége) által kibocsátott definíciótól egészen a 2014-es definíció elfogadásáig végbemenő előzményeket és történetet Szöllösi (2015) veszi számba. 2014-ben a szociális munka meghatározása egy újabb állomásra érkezett. A szakma nemzetközi diskurzusának eredményeként elfogadásra került 2014 júliusában Melbourne-ben a Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége (IFSW) és a Szociális Munkást Képző Iskolák Nemzetközi Szövetsége (IASSW) kongresszusán a szociális munka új globális definíciója (Global Definition of Social Work).

A 2014-es definíció így hangzik: „*A szociális munka egy szakmai gyakorlat és egy tudományterület. Elősegíti a társadalmi változást és fejlődést, a társadalmi összetartozást, az emberek cselekvőképességének fejlesztését és az emberek felszabadítását. A társadalmi igazságosság, az emberi jogok, a közös felelősségvállalás és a különbözőségek tiszteletének elvei központi helyet foglalnak el a szociális munkában. A definíció egyes részei a nemzeti és/vagy helyi szinteken nagyobb jelentőséggel bírhatnak*” (Szöllösi 2005:28).

Ennek a definíciónak talán az egyik legnagyobb érdeme, hogy elfogadta azt, hogy magának a meghatározásnak lehetnek olyan elemei, amelyek kiegészíthetők és csak nemzeti/helyi értelmében tartoznak ahhoz. Szöllösi (2015) feltett kérdései hogy van-e a hazai szociálismunkás-szakmánál saját magáról olyan mondanivalója melyet lényegesnek tartana megfogalmazni, és amellyel kapcsolatban képes lenne konszenzusra jutni, valamint hogy mit kellene a definíció lokális kiegészítéseként megfogalmazni, azóta is nyitva állnak.

A szociális képzés és a szociális munka, mint szakma egész Európa - szerte jogi szabályozás tárgya is. Hussein (2011) kutatása azt vizsgálta, hogy az egyes tagállamokban hol tartanak azok a folyamatok, amelyek során szabályozott szakmává teszik a szociális munkát. a Lyons (2007) három szempontot alkalmazott a szakmai képzés és a szakmai szabályozás összefüggésének vizsgálatára. Ezek a következők: (1) hivatalosan milyen elismert a szakma, milyen állami védelmet kap, milyen a szakma más szakmákhoz való viszonya, (2) a szakmai képzésbe való belépést, magát a képzést, a specifikus tudás létrehozását, (3) a szakmai szervezetek tevékenysége, ide értve az etikai standardokat és a szabályozást. Ez utóbbi három szempontot vette figyelembe kutatása során a Balogh, Budai, Goldmann, Puli és Szöllösi (2015) kutatócsoport is, melyben többek között a felsőfokú szociális képzések jogi szabályozásának vizsgálatára is sor került.

Záró gondolatok

A különböző professzió elméleteket összevetve összességében megállapíthatjuk, hogy a professziók mindig valamilyen társadalmi alrendszerhez kapcsolódnak, éppen

ezért mindig van valamilyen társadalmi funkciójuk, tevékenységüket a közjó érdekében végzik, ami meg is alapozza legitimációjukat. Ha a jólétet tekintjük kiindulópontnak, akkor a professzióknak az emberi jólét különböző nézőpontjait figyelembe vevő, az ezekkel kapcsolatos különböző kockázatok kezelésének kell eleget tennie. Ebben az értelemben a szociális munka a társadalmi integrációhoz és a társadalmi kirekesztéshez kapcsolódik. A közjó alapján létrejönnek azok a területek, ahol a szakma képviselői tevékenységüket végzik, és ahol a területen felmerülő szükségletek fogják meghatározni az adott tevékenység szervezeti struktúráját. A szociális munka esetén ezek a szociális és gyermekvédelmi alapszolgáltatások és szakosított ellátások. Az elméleteket alapul véve kijelenthetjük, hogy a szociális munka megfelel a professzió kritériumának, tehát szakmának tekinthető.

A különböző szakmák között vannak általános és vannak speciális különbségek. Mindezek ellenére a professzió elméletek tükrében megállapítható, hogy a szakmáknak vannak alapvető azonosságai, közös vonásai. Minden szakma tekintetében vannak olyan „alkotóelemek”, sajátosságok, amelyek alapján elkülöníthetők, megkülönböztethetők a különböző szakmák egymástól. A szakmák meghatározására különböző modellek állíthatók fel. Jones és Joss (2011) erről úgy vélekedik, hogy a szakmák számára, - különösen a szociális munka számára - az a modell/modellek a legmegfelelőbbek, amelyek a középpontba a szakmai kompetencia megszerzésének és elmélyítésének legfőbb eszközeként a tapasztalati tanulás állítják.

A jóléti állam terméke a modern értelemben vett szociális munka. A jóléti állam elfogadott azon értéke, hogy az állam felelős az állampolgárai jólétéért, teremtette meg az alapját annak, hogy a szociális munka hivatássá válhatott. Kozma szerint - Abram de Swan gondolatára hivatkozva - a jóléti professziók az állam és az állampolgárok közötti viszony közvetítői lettek a jóléti államokban (Kozma 2007b).

A szakmákról való elképzeléseknek megfelelően a szociális munka is megalkotta azokat a gyakorlati modelljeit, amelyek a professzió elméleteknek megfelelően újabb és újabb tudományos eredményeken alapultak. Amennyiben a különböző társadalmi problémákat tudományos kutatások eredményei alapján elméletekkel értelmezni lehet, ki lehet fejleszteni a megoldásokra különböző gyakorlati modelleket. Ezeket a módszereket a szociális munka gyakorlata mind a mai napig alkalmazza. A számtalan módszer közül a legjelentősebbek: a problémamegoldó modell (Compton és Galaway 1994), ökológiai modell (Woods 1994), a különböző pszichoterápiás technikákon alapuló modell (Szabó 1999), csoportokkal végzett szociális munka (Hegyesi, Kozma, Szilvási és Talyigás 1997) és a közösségi szociális munka (Gosztonyi 1994).

Szakmai fórumokon, konferenciákon keresztűzbe került a szociális munka szakma. Gyakran elhangzik, hogy a szakma válságban van. A politikai és társadalmi változások, a társadalomtudományoknak a professziók önértelmezését átalakító új teljesítményei a szociális munka tudásalapját kérdőjelezték meg. Kozma (2007b) kritikájában nem a szociális munka tradicionális értékrendjét, tudásalapját teszi érvénytelenné, hanem azt mondja, hogy egy olyan korban ahol a morális dilemmák a szakma napi tevékenység részét képezik, mert a társadalmi változások a társadalmi ellentmondásokat felerősítik azt, azoknak a tudásoknak kell előtérbe kerülnie, amelyek lehetővé teszik a bonyolult, egyedi, bizonytalan és gyakran értékdilemmák elé állító helyzetek kezelését.

Irodalomjegyzék

1. Balogh Erzsébet, R. Fedor Anita (2015): Pillanatképek a szociális munkások képzéséről a tanfolyamoktól a diplomát adó képzésekig. Párbeszéd: szociális-munka - folyóirat Vol2. No. 1.
<http://parbeszed.lib.unideb.hu/file/2/55191d7cbf7cb/szerkeszto/PaRBESZeDKORR.pdf> (2018.04.10.)
2. Balogh Erzsébet, Budai István, Goldmann Róbert, Puli Edit, Szöllösi Gábor (2015): Felsőfokú szociális képzések Magyarországon.
[http://parbeszed.lib.unideb.hu/file/2/5628d4c086821/szerkeszto/\(1\)2015_kulonszam_korrekturazott.pdf](http://parbeszed.lib.unideb.hu/file/2/5628d4c086821/szerkeszto/(1)2015_kulonszam_korrekturazott.pdf) (2018.04.10.)
3. Budai István (2010): Húsz év után – önkritikusan. *Esély*, 4. szám 51-82
http://www.esely.org/kiadvanyok/2010_4/03budai.indd.pdf (2018.04.10.)
4. Compton, B. R., Galaway, B. (1994): Problémamegoldás: a szociális munka folyamata. In: Hegyesi Gábor és Talyigás Katalin (szerk.): A szociális munka elmélete és gyakorlata, 1. kötet, Általános szociális munka. Budapest: Semmelweis Kiadó.
5. Cree, V. (Ed.) (2003): *Becoming a Social Worker*. London: Routledge.
6. Dominelli, L. (1996). 'Deprofessionalizing social work: anti-oppressive practice competencies and post-modernism', *British Journal of Social Work*, vol. 26. 153-175. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjsw.a011077> (2018.04.10.)
7. Durkheim, E. (1986): A társadalmi munkamegosztásról Budapest: MTA Szociológiai Intézet.
8. Etzioni, A. (1964): Modern organization. *Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall. Social Forces*, Volume 44, Issue 1, 1 September 1965, Pages 121–123, <https://doi.org/10.2307/2574836> (2018.04.10.)
9. Európa Tanács (2001): Az Európa Tanács ajánlása a szociális munkásokról. *Háló*, 2002. január, 11–13. o.
10. Evetts, J. (2012). Professionalism in Turbulent Times: Changes, Challenges and Opportunities Propel International Conference Stirling (UK) 9-11 May <https://www.yumpu.com/en/document/view/12242124/full-paper-professionalism-in-turbulent-times-changes-propel> (2018.04.10.)
11. Fónai Mihály, Fábián Gergely (1999): Szociális munkás szakos hallgatók pályaképének nemzetközi összehasonlítása. In.: Lukácskó Zsolt – Fónai Mihály – Fábián Gergely szerk.: „Peremvidék” – Szociális kutatások Szabolcs – Szatmár – Bereg megyében Nyíregyháza – Salgótarján, DOTE EFK-NKK 219-251. o.
12. Fónai Mihály (1998): Szociális munkás szakos hallgatók pályaképe In.: Fónai Mihály szerk.: A DOTE Egészségügyi Kar Tudományos Közleményei I. Nyíregyháza 301-329.o.
13. Fónai Mihály, Kiss János, Fábián Gergely (2001): A szociális munkás szakos hallgatók pályaképe: a professzió szenderdjei és a nemzeti – kulturális változó. In.: Kiss Gabriella szerk.: Multikulturalizmus és oktatás MTA DAB –DE Szociológiai Tanszék.

14. Fónai Mihály, Patyán László, Szoboszlai Katalin (2001): Szociális munkások pályaképének néhány eleme *Esély* 6. szám 89-109. o. http://www.esely.org/kiadvanyok/2001_6/FONAI.pdf (2018.04.10.)
15. Formádi Katalin (2009): Professzionizáció új iránya a turizmus szektorban. Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia Doktori Program Ph.D. értekezés http://phd.lib.uni-corvinus.hu/532/1/formadi_katalin.pdf
16. Formádi Katalin (2011): Piaci hatások a professzionizáció folyamatának változásában. *Educatio* 3. szám. pp. 291–303. http://epa.oszk.hu/01500/01551/00057/pdf/educatio_EPA01551_2011-03-tan1.pdf (2018.04.10.)
17. Freidson, E. (Ed.) (1973): *The professions and their prospects*. Beverly Hills: Sage Publications.
18. Gosztonyi Géza (szerk.) (1994): *Közösségi szociális munka*. Budapest: Semmelweis Kiadó.
19. Hegyesi Gábor, Kozma Judit, Szilvási Léna, Talyigás Katalin (szerk.) (1997): *Szociális munka csoportokkal*. Budapest: Bárcki Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola.
20. Hussein, S. (2011): *Social Work Qualifications and Regulation in European Economic Area (EEA)*. London: King's College, <https://www.kcl.ac.uk/sspp/policy-institute/scwru/pubs/2011/hussein2011eea.pdf> (2018.04.10.)
21. IFSW (International Federation of Social Workers) (2004): *International definition of the social work profession*. http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_65044-3.pdf (2018.04.10.)
22. IFSW (International Federation of Social Workers) (2014): *Global Definition of Social Work* <https://www.iasw-aiets.org/global-definition-of-social-work-review-of-the-global-definition/>
23. Iskolaszövetség (Magyarországi Szociális Szakembereket Képző Iskolák és Oktatók Egyesülete) (2006): *A szociális munkás képzés globális alapelvei*. <http://www.3sz.hu/search/node/glob%C3%A1lis%20alapelvei> (2018.04.10.)
24. Johnsson, E., Svensson, K. (2005): *Theory in social work - some reflections on understanding and explaining interventions*. *European Journal of Social Work*, Vol. 8, N. 4. December, pp. 419-434. <https://doi.org/10.1080/13691450500314442> (2018.04.10.)
25. Jones, S., Joss, R. (2011): *Professzionizmus modelljei és a kompetenciák fejlesztése (részlet)*. In.: Budai István (szerk): *Terepgyakorlatok könyve Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézet – Széchenyi István Egyetem, Győr*.
26. Kleisz Teréz (2002). *A professziódiskurzus*. *Tudásmenedzsment. Pécsi Tudományegyetem TTK, Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet Periodikája*. III. évf. 2. sz.
27. Kleisz Teréz (2015): *A szociális segítség szakmaiságának kiépülése brit és észak-amerikai közegben*. *Párbeszéd: szociálismunka-folyóirat* Vol. 2. No. 4. <http://parbeszed.lib.unideb.hu/file/2/567154e040b58/szerzo/KLEISZkorr.pdf> (2018.04.10.)

28. Kozma Judit (2007a). A szociális munka professzionalizációja a jóléti államokban I. *Kapocs*, VI. évfolyam 2. szám http://ncsszi.hu/kapocs-folyoirat-1_12/kapocs-2007-2_24/kapocs-vi.-evf.-2.-szam-%2829%29-4_113
29. Kozma Judit (2007b) A szociális munka professzionalizációja a jóléti államokban (részlet).
<http://www.tarsadalomkutatas.hu/kkk.php?TPUBL-A-783/kotojelek2003/TPUBL-A-783.pdf> (2018.04.10.)
30. Lyons, K. (2007): Work in Progress: Social Work, the State and Europe. *Social Work and Society Online Journal*, 5(3)
<http://www.socwork.net/sws/article/view/134/499> (2018.04.10.)
31. Nagy Krisztina (2008). Segítő hivatásokat választó hallgatók pályaeorientációja a „Partiumban”. Doktori (Ph.D) értekezés Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Humán Tudományok Doktori Iskola, Nevelés és művelődés Társadalmi – Történeti Összefüggései Doktori Program
32. Nagy Krisztina (2009). Professzionalizáció- és professzióelméletek a segítő hivatások tükrében. *Esély* 2. szám 85-105.
http://www.esely.org/kiadvanyok/2009_2/005NAGY.pdf (2018.04.10.)
33. Parsons, T. (1968): Professions. in: *International Encyclopedia of Social Sciences*, vol.12., pp. 536–547.
34. Parton, N., O’Byrne, P. (2006). Mi a konstruktív szociális munka? *Esély* 1. szám 47-66. http://www.esely.org/kiadvanyok/2006_1/PARTON.pdf (2018.04.10.)
35. Payne, M. (1997): *Modern Social Work Theory*. Chicago, IL: Lyceum.
36. Pokol Béla (2004). *Szociológia elmélet. Társadalomtudományi trilógia I.* Budapest: Századvég Kiadó.
37. R Fedor Anita, Hajnal Béla (2014): A kisgyermeket nevelő nők karaktercsoportjai. *Statistikai Szemle* 92:(6) pp. 541-568.
38. R. Fedor Anita, Fónai Mihály (2017): A magasan kvalifikált fiatal munkavállalói csoportok elemzésének új megközelítési lehetősége: a prekariátus. *Különleges Bánásmód*:(4) pp. 7-17.
39. R. Fedor Anita, Toldi Andrea (2017): Labour market opportunities of women with young children after childbirth. *Kontakt* 19:(3) pp. 220-226.
40. Szabó Lajos (1999): A szociális esetmunka kialakulása és elméleti hátterei. Budapest: Szociális Munka Alapítvány Kiadványai.
41. Szociális Szakmai Szövetség (3SZ) (1995). A szociális munka etikai kódexe http://www.3sz.hu/sites/default/files/Etikai_kodex_1995..pdf (2018.04.10.)
42. Szociális Szakmai Szövetség (3SZ) (2005). A szociális munka etikai kódexe http://www.3sz.hu/sites/default/files/uploaded/etikai_kodex.pdf (2018.04.10.)
43. Szociális Szakmai Szövetség (3SZ) (2011). A szociális munka etikai kódexe http://www.3sz.hu/sites/default/files/Etikai_kodex_2011_0.pdf (2018.04.10.)
44. Szociális Szakmai Szövetség (3SZ) (2016). A szociális munka etikai kódexe <http://www.3sz.hu/sites/default/files/Etikai.pdf> (2018.04.10.)
45. Szöllösi Gábor (2015): A szociális munka új, 2014-es globális definíciója. Párbeszéd: szociálismunka-folyóirat Vol. 2. No. 1.
<http://parbeszed.lib.unideb.hu/file/2/55192b603fedc/szerzo/PSZoLLoSImasolat.pdf> (2018.04.10.)

46. Weber, M. (1982). A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme, Budapest: Gondolat Kiadó.
47. Wilensky, H. L. (1964): The Professionalization of Everyone? *The American Journal of Sociology* (70.) 2. 137–158. The University of Chicago Press.
48. Woods, R. (1994): A szociális munkások tevékenységeinek egy lehetséges rendszerezése. In: A szociális munka elmélete és gyakorlata. I. kötet: Általános szociális munka. Szerk.: Hegyesi Gábor, Talyigás Katalin, Budapest: Semmelweis Kiadó.